

Koordinator: Emily Halvorsen
Telefon: 468 50 786
E-post: rogaland@fnf-nett.no
www.fnf-nett.no/rogaland
Gamle Jåttåvågen 67, 4020 Stavanger

nve@nve.no

Stavanger, 8. april, 2014

Høringsuttalelse til melding om Utsira II vindkraftanlegg

Følgende er en felles høringsuttalelse fra Norsk Ornitologisk Forening avd. Rogaland, Haugesund Turistforening, Norges Jeger og Fiskerforbund Rogaland og Norsk Botanisk Forening Rogalandsavdeling. Haugesund Turistforening sender også egen uttalelse.

Utsira, Rogalands kulturkommune i 2013 og på Klima- og miljøverndepartementet (KLD) sin liste over verneverdige kulturlandskap i Norge, har en spesiell status i Rogaland og i Norge. Sirabuen har visst å bruke sitt gode rykte og satse friskt. Men FNF organisasjonene er bekymret for hva et vindkraftverk av de dimensjoner som Solvind foreslår vil gjøre med et sårbart samfunn og landskap. Noe av det mest spesielle ved Utsira vil bli berørt, muligens med svært stor negativ konsekvens for levebrød og livskvalitet.

Utsira er internasjonalt kjent for sitt rike fugleliv og er en av Norges beste fuglelokaliteter. Artssammensetningen er unik og flere av artene er å finne på rødlisten. Pr. 2013 var det registrert 326 spontant forekommende fuglearter på Utsira. Nye arter oppdages stadig – noen sjeldne i norsk sammenheng, andre også internasjonalt. Utsira er også rik på andre arter, på naturtyper, på kulturminner, friluftslivsmuligheter, på kunst og kulturaktiviteter.

Vi er redd de store vindturbinene kan ødelegge mye av dette. At rotorbladene og skaftene kan drepe vet de fleste, men at lyden kan virke forstyrrende på storparten av øya er noe de færreste har forutsetning for å forstå ut i fra papirstudier og beregninger som presenteres i en utredning. Lyden som oftest vises til er en svishing fra rotorene som høres på nært hold. Den lavfrekvente duren (som ikke kreves utredet!) er den som er vanskeligst å unngå og som når lengst i terrenget – opptil et par km. er erfart ved liknende turbiner.

Behov for evalueringer og helhetlig tilnærming i Rogaland

Mål for produksjon av vindkraft i Rogaland er nå overoppfyllt pr. de regionale målsettingene. I følge Fylkesmannen i Rogaland er "mer enn halvparten av de konsesjonsgitte prosjektene i strid med Fylkesdelplanen for vindkraft i Rogaland. Dette viser at vindkraftutbyggingen i liten grad styres i forhold til miljøkonfliktene, men stor sett av tilfeldige private utbyggingsinteresser." Fylkesmannen ba nylig energimyndighetene avvente å gi flere konsesjoner inntil en helhetlig analyse er foretatt.

FNF er et samarbeidsforum for natur- og friluftslivsorganisasjoner. I Rogaland representerer organisasjonene ca. 50 000 medlemskap og nesten 500 årsverk frivillig arbeid. 19 er med: Stavanger Turistforening, Haugesund Turistforening, Norges Jeger og Fiskerforbund–Rogaland, Norges speiderforbund Vesterlen krets, Rogaland KFUK-KFUM speidere, Haugaland KFUK-KFUM speidere, Norsk Ornitologisk Forening avd. Rogaland, Norsk Botanisk Forening Rogalandsavd., Sykklistenes Landsforening Sør-Rogaland, Rogaland Orienteringskrets, Stavanger Kajakklub, Haugesund Kajakklubb, Sørmarkas Venner, Stavanger Rugier Ro og Råseillag, Gandsfjord Seilforening og friluftsrådene; Ryfylke, Dalane, Jæren, og Vest. FNF Rogaland arbeider på fylkesnivå og har i tillegg to lokale fora, FNF Stavanger og FNF Haugalandet.

Ikke nok med det. Fylkesutvalget besluttet i fjor at nok vindkraftkonsesjoner er gitt i Rogaland. Fylkeskommunen ønsker en pause fram til 2020 og en full evaluering av gitte konsesjoner til nå og prosjekter som realiseres innen 2020. Miljødirektoratet har også nylig uttalt at av vindkraft i Rogaland er så stort at det bør gjennomføres en samlet vurdering av konsekvenser *før* nye konsesjoner kan konsesjonsvurderes.

Vindkraftanlegg og dens betydning for lokal økonomi og klima er i beste fall usikker.

Utredningsprogrammet bør adressere disse temaene grundig og legge stor vekt på hva som kan gå tapt ved vindkraftsatsingen. Hva er alternativkostnaden ved tap av andre mulige scenarier for Utsiras utvikling? Mao hva risikerer Utsira ikke bare nå men også for fremtiden ved å ha disse svære turbinene? Hva skjer ved en kommunesammenslåing? Hvor går inntektene fra vindkraftverket da? Hvordan vil kraftverket påvirke eksisterende og framtidig turisme, dagsbesøk og Utsira som utfartsdestinasjon? Hvorfor nevner f.eks ikke Fitjar kommune vindkraftanlegget på Midtfjellet i sin markedsføring? I en helt ny video sees ikke en turbin men alle som har vært i Fitjar vet hvor dominerende de er. Den første utenlandske turisten som kommer med ferja til Utsira og opplever de nye turbinene kan starte en dominoeffekt; ryktespredning, ikke minst via alle våre nye kanaler (Facebook, TripAdvisor osv), har stor innflytelse.

Hvordan vil turbinene påvirke livskvalitet, naboforhold, eiendomsverdier, og ikke minst, folkehelse? De to 600kW turbinene som er der, gjør relativt få fortrød. De synes og høres knapt på avstand. Men, den nærmeste hyttenaboene er plaget av lyden. Turbiner på 3 eller 5 MW er dessverre noe helt annet. Forstyrrelsen fra disse kan vanskelig beskrives og må oppleves på spesifikk avstand og samme 'dårlige' vindretning over tid for å forstå hvor helsefarlig dette kan være. 15 MW er svært mye for et så lite areal som Utsira. Alle 200+ innbyggere vil bli berørt. Fortjenesten til kommunen er ingen trøst for tap av helse og vil heller ikke være nok til å dekke mulige senskader. Folkehelseslovens §4 legger ansvaret på kommunen.

Dimensjonen av turbinene, det store antallet godkjente konsesjoner langs kysten, og en svært mangelfull og kritikkverdig prosess er noe av det natur- og friluftslivsorganisasjonene er opptatt av. FNF organisasjonene er også opptatt av sine egne virkeområder, som Nordvikgården, turmulighetene, fuglestasjonene, kulturlandskapet og opplevelse av å være sunn og aktiv i naturen.

Nasjonale evalueringer

I den nylige framlagte rapporten fra Økosystemtjenesteutvalget sies det at el-sertifikatordningen kan gi store og negative konsekvenser for økosystemene. Utvalget foreslår at ordningen må evalueres, særlig med vekt på å kartlegge konsekvensene av vann- og vindkraftutbyggingene. De sier også at man må minimere skadene av dagens avtale med Sverige. Det mener vi må gjøres gjennom en strengere konsesjonsbehandling med krav om langt bedre kartlegging av naturverdier, en nasjonal satsning på kartlegging og kunnskap, bedre planlegging, bedre vurderinger av samlet belastning og at det ikke tillates utbygginger i urørte eller andre verdifulle naturområder.

Vi viser også til Riksrevisjonens evaluering av NVE. Der ble det påpekt ineffektivitet og manglende evne til å velge ut de beste prosjektene tidlig og unngå sløsing med våre felles ressurser på prosjekter som er for konfliktfylte eller ikke er levedyktige av andre årsaker.

Natur- og friluftslivsorganisasjoner i Rogaland er svært bekymret for utviklingen. Krav til utredninger i Norge var utarbeidet for helt andre typer prosjekt og står ikke i forhold til naturinngrepene ved

vindkraftverk. Medvirkningsprosessene egner seg ikke for slike komplekse anlegg og lovverk følges ikke opp, delvis grunnet manglende veiledning og anbefalt metodikk. Dette ser vi spesielt ved vurdering av sumvirkningene og føre-var. Vi aner ikke hva alle vindkraftverkene våre vil gjøre med fugletrekkene, kystlynghei, sårbare arter og vårt unike kystlandskap. Dersom mange av prosjektene blir realisert langs kysten fra Lista til Stadt og videre, hvordan vil fuglene klare seg? Svaret får vi kanskje når det er for sent.

Utsira kommune er i dag en eksotisk attraksjon og storparten av de besøkende kommer pga fuglelivet men også for alle de andre kvalitetene som allerede er nevnt. Ønsker kommunen å ofre dette for noe som er svært usikkert både for økonomi og klima? Vi håper at kommunen selv stiller svært strenge krav til utredningsprogrammet. Dersom Solvind ikke følger opp fortjener de heller ikke kommunens støtte videre.

Forslaget om utredningsprogram er svakt og noen av påstandene er grove undervurderinger. For eksempel påstås det at vindkraftverk i stor grad er reversible inngrep. Virkeligheten er nok en helt annen. De største inngrepene er nettopp veiene, oppstillingsplassene og annen infrastruktur (f.eks kaien) enn selve turbinene. Disse forsvinner ikke ved demontering. En grundig vurdering inkl. analyse av sumvirkningene regionalt, kan bli en kostbar affære for Solvind og til syvende og sist, for Utsira.

Vi ber derfor NVE stille Utsira II i bero til det er foretatt grundige evalueringer regionalt og nasjonalt og til vi har på plass en nasjonal plan for fornybarsatsingen som bla. inkluderer oppgradering og effektivisering av eksisterende kraftverk *før urørt natur og verdifulle landskap ofres*.

Dersom Solvind likevel går videre med søknadsprosessen har vi flere forslag til utredningsprogrammet i tillegg til tema vi allerede har nevnt:

Naturmangfoldloven må sette standarden

§§1 og 8 – 12 må være retningsgivende og vurdering av samlet belastning bør inkludere alle konsesjoner som er gitt og som kan bli gitt langs store deler av kysten inkl. hele Rogaland og hele Hordaland. Andre eksisterende eller planlagte inngrep/prosjekt/anlegg/virksomhet som kan ha konsekvens natur og miljø.

Det må kreves dokumentasjon over grundig vurdering av *sumvirkningene* der flere metoder må brukes. Det er ikke nok med modeller/grafikk som viser hvordan turbinene opptre i landskapet. Gode kart må utarbeides med flere lag informasjon om lyd, visuell innvirkning, artsdata, landskap, boliger, fritidsboliger, turløyper, jaktområder, vilt, osv. Kartene må vise overlappende influensområder og dekke hele kystregionen i de to fylkene.

Kunnskapsgrunnlaget; Friluftsliv, naturmangfold og vannforekomster

Retningslinjene krever at utredningene kan for det meste gjøres basert på eksisterende kunnskap. Disse retningslinjene er ikke skrevet for vindkraftverk. Det vil bli nødvendig med utstrakt feltarbeid (flere ganger pr. år i minst to år) for å samle inn tilstrekkelige data, spesielt om fugletrekk men også andre sårbare arter og naturtyper. I området der turbinene skal plasseres er det myrområder og bekkefelt. Vannforekomstene på land er så langt karakterisert med god økologisk tilstand. Denne tilstanden kan ikke forverres pr. den norske vannforskriften og EU sitt vanndirektiv. Det er spesielt veiinngrepene som kan ha konsekvens for tilstanden men også mulig forurensning fra turbinene. Utredningen må adressere hva som kan skje med bekkefeltene og hvordan den økologiske og kjemiske tilstanden kan bli påvirket.

Naturopplevelse og friluftaktivitet i området er godt dokumentert av Ornitologisk forening og Haugesund Turistforening m.fl. Disse organisasjonene bør kontaktes direkte og møter bør arrangeres slik at all aktivitet kan utredes forsvarlig og tilstrekkelig. Noe av informasjonen kan være svært sensitiv, men dog viktig for en fullstendig vurdering av naturmangfoldet.

Utredningene må inkludere kartlegging og verdisetting av friluftsområdene inkl. skildring av området som er en del av Nordsjøløypa, likeså kulturstien og alle andre turområder og oppholdssteder som er innen et par km fra turbinene. Turbinenes effekt på disse områdene må være grundig, spesielt med hensyn til lyd innenfor 40db sone, forventet vindretning, skyggekast, lysblink, osv. Områder som kan bli berørt av stenging, gjerdet og tilgang på eget ansvar, må identifiseres

Landskap og natur – visualisering/modellering

Visualisering av hvordan vindturbinene ser ut fra ulike lokaliteter 360° rundt planområdet, er også nødvendig for å få inntrykk av hvordan vindturbinene direkte påvirker landskapet. Visualiseringen må gjøres fra flere punkter definert av berørte parter og må inkludere en 3D animasjon fra minst ett av punktene, spesifisert av kommuneadministrasjonen.

Infrastruktur og annen arealbruk

Veibredde og veistrekning *må ikke* gjøres større etter konsesjon er gitt. Veibredde og veinett må avklares tydelig i søknaden og all annen infrastruktur må visualiseres.

Det bør stilles eksplisitte vilkår allerede i utredningsprogrammet om at tiltakshaver gjør rede for skjæringer i landskapet, eventuelle massedeponi, inngrepsbehov i samband med sprenging og grøfting, og eventuelle arealbehov i anleggsfasen. All arealbruk *skal* fastsattes før konsesjon gis (størrelse på alle tekniske inngrep, spesielt vedrørende veibredde, turbinhøyde, turbintype), hvor eksempler gjort i KU (simulering i dataprogrammer) skal identisk tilsvare vindturbinene man faktisk bygger

All arealinngrep bør velges etter hva som resulterer i minst mulig påvirkning/tap av biologisk mangfold. Både 3MW og 5MW turbiner må utredes og tilsvarende maksimumsantall.

Dersom tekniske løsninger fraviker fra det som er blitt utredet, må det gjøres ny KU.

Samfunnsmessige virkninger

Vi har allerede vært inne på flere av de samfunnsmessige virkningene og oppsummerer her hva som bør inkluderes i utredningene:

- Beregning av null-alternativet
- Beregning av alternativkostnaden (i NOK) – utrede konsekvenser vindkraftanlegget får for kommunenes og regionens langtidssatsning på annet enn vindkraft – bruk minst to scenarier
- Nytte-kostnadsanalyse vedr. økonomi i Utsira kommune: Økt eiendomsskatt fra anlegget vs. tapt eiendomsskatt fra boliger/hyttebebyggelse i nærområdet (lavere boligverdi pga. anlegget), redusert inntekt grunnet endring i kommunestruktur, økte helseutgifter, forurensing, kaianlegg, utgifter ved dekomisjonering/konkurs, osv.

Støy og skyggekast

Støy er et stort tema og er ofte det som blir mest problematisk. Støyen, både i naturen og i ved boliger er umulig å komme unna og det er få avbøtende tiltak som hjelper. Å flytte en turbin noen hundre meter hjelper dessverre lite og på Utsira er marginene ekstra smale.

Støynivået må estimeres for hele døgnet for å påvise eventuelle endringer i støynivå om kvelden/natten (søvnmangel hos naboer), og ikke bare i en avgrenset periode. Det må tas høyde for geografi og geologi i området slik at en ikke får lignende feilberegninger som har funnet sted ved andre prosjekter i Norge.

Støynivå må måles ved flere vindhastighetsnivåer, og ikke bare i "gunstige" nivåer for lite støy. Valg av tid og sted bestemmes i samråd med kommunen og naboer, som *ikke* er grunneiere. Utredningen må vise "worst case" scenario ved maksimum (f. eks. 22 dager med kuling fra samme retning, slik vi hadde i Rogaland i januar 2014).

Støysoner for 40 dB må vises på kartene. KLDs anbefalinger for støy i friluftslivsområder utenfor tettbebygde strøk er under 40 dB.

Undersøkelser

Vi ber om at det blir stilt vilkår i utredningsprogrammet om at en separat sumvirkningsrapport blir lagt frem som del av konsekvensutredningen, en egen rapport for sumvirkninger (som dekker friluftsliv, kultur- og naturmiljø, landskap, reiseliv etc.).

Nedlegging av anlegget

Tiltakshaver må stille økonomisk bankgaranti ved demontering av anlegget, også ved en eventuell konkurs. Demontering må skje på en mest mulig skånsom måte for naturen

Vedlagt er ytterligere beskrivelse av inngrep og miljøkonsekvenser.

For FNF Rogaland, herunder FNF Haugalandet

Emily Halvorsen, koordinator (sign.)

Kopi:
FNF Haugalandet
Utsira kommune
Rogaland fylkeskommune
Fylkesmannen i Rogaland

Mer om konsekvenser og hva høringsparter bør bli informert om

Utbygging av vindkraftanlegg, selv forholdsvis små anlegg med få turbiner, innebærer en rekke inngrep utover den fysiske plasseringen av vindturbinene. I tillegg kommer inngrep som følge av konstruksjon av anlegg (f. eks. sprengningsarbeid, drenering, fylling), jordkabling av kraftledninger på anlegget, , beslagleggelse av areal, kraftframføring i samband med nettilknytning for anlegget, nye veganlegg internt, adkomstvei til vindkraftanlegget, driftsbygninger, støy, lys, blink og beslagleggelse av luftrom.

Veianlegg – evige inngrep

Grunnet plan- og bygningslovens unntak blir veiene en del av konsesjonsbehandlingen som i praksis gir vide fullmakter. Terrenginngrepene blir dermed bare overfladisk behandlet i konsesjonsprosessen der konsekvensene ikke utredes, men nevnes bare så vidt. Det er viktig å være klar over at detaljplanleggingen etter denne, dagens praksis, derfor er en lukket prosess mellom NVE, utbygger og evt. kommunen, og at andre høringsparter ikke har anledning til å påvirke planleggingen av f.eks veier og andre strukturer i anleggsområdet.

Utbyggere påstår ofte at veiene vil gjøre områder tilgjengelige og vil fortsatt gi friluftslivskvaliteter. Lokalsamfunnet blir ledet til å tro at anleggsveiene kan sammenliknes med, for eksempel, hytteveier. Her frister Solvind med sykkelveier. Andre har også prøvd dette men disse veiene likner ikke på sykkelveier. Et vindkraftverk er og blir et industriområde og veiene kan heller sammenliknes med fylkesveier i størrelse.

Anleggsveiene blir store, irreversible inngrep. Bredden på hele terrenginngrepet kommer opp i over 30 m. og i anleggsperioden kan skjæringene komme opp i flere titalls meters bredde, slik vi så på Høg-Jæren. Jo mer kupert terrenget er, jo større blir inngrepene og andelen rette veier blir mindre.

Lyd - alvorlig konsekvenser for friluftsliv, naboer og eiendommer

Støy i friluftsområder og hytteområder når langt utenfor vindkraftverket. Naboer til anlegg refererer ofte til støy som den største plagen. Støyproblemene er verst om natten, morgenen og kvelden når man skal slappe av. Aller verst er lavfrekvent støy som det ikke kreves vurdering av ennå i Norge og blir ikke inkludert i konsesjonssøknader.

I veilederen til retningslinjene fra KLD heter det at: "Kommunen bør unngå å lokalisere nye støykilder slik at verdifulle rekreasjonsområder og stille områder forsvinner eller reduseres i omfang. Fravær av støy er en forutsetning for at friluftsliv- og rekreasjonsområder og kulturmiljøer skal ha full verdi." I det hele tatt er fravær av støy noe av det som er viktigst ved friluftslivsutøvelse og bekreftes stadig ved undersøkelser. Synovate undersøkelse fra 2009 viser bla. at 9 av 10 nordmenn mener at det å komme ut i frisk natur, vekk fra støy og forurensning og det å oppleve naturens stillhet og ro er viktige grunner for å gå på tur. Stillhet og ro er nettopp de verdiene som vil forsvinne innenfor 45 dB (støygrensen for anlegget), og også i stor grad innenfor 40dB. Støygrensen for gul sone ved vindturbiner i Norge er satt ved 45 dB. Myndighetene aksepterer at ved denne grensen vil 10% av de som oppholder seg her oppleve sterke plager fra støy. Totalt 25% vil oppleve plager (Kilde: SINTEF og KLD/MD). Støygrensene for vindkraftområder representerer dessuten gjennomsnittsverdier. Utbyggere vektlegger at støyen ofte vil være lavere enn beregnet. Dette er sikkert riktig men vi vil understreke at støyen like ofte kan bli svært mye høyere enn beregnet.

Arealet innenfor 45 dB utgjør et langt større område enn prosjektområdene skissert i søknadene. Etter vår oppfatning er dette den reelle yttergrensen for anlegget. Anbefalt øverste støygrense i

friluftsområder er 40 dB, dvs. at influensområdet strekker seg ytterligere. Støy fra vindkraftverk er svært forskjellig og kan forplante seg langt utover andre typer støy.

Forringelse av eiendomsverdier

Et tema som sjelden nevnes er hvordan støy vil påvirke eiendomsverdier. Visuell forsøpling og blink kan en snu seg vekk fra men lyden omslutter en og føles gjennom hele kroppen. Det er neppe noen som vil tørre å investere i eiendommer i nærheten av 45 dB grensen og erfaringer fra utlandet går langt i å bekrefte sterk reduksjon i eiendomsverdier. Her i Norge har naboer prøvd å gardere seg mot lyden ved å forsterke vegger og flytte soverom ned i kjellere.

Lysforurensing fra merking av turbinene påvirker store områder

Lysvirkningen fra merkelys med dagens standard for merking av vindturbiner vil i seg selv utgjøre et markant innslag på kveldshimmelen i området. Luftfartstilsynet har stilt seg sterkt kritisk til radarvarsling etter et flyuhell lenger nord i landet hvor det ikke virket. Luftfartstilsynet arbeider nå med nye regler for lysmerking hvor det legges opp til at det skal utplasseres blinkende lys med styrke på 100.000 candela på vindturbiner. Dette er meget sterkt lys. Vi er bekymret for at lysvirkninger fra vindkraftverket om kveld og natt kan få store ringvirkninger ikke bare for det omsøkte området men også over store friluftsområder omkring. (Kilde: Regler for ny lysmerking og problemstillinger ved radarvarslingssystemet OCAS er beskrevet i flere artikler i Teknisk Ukeblad).

En balansert

Det er svært problematisk at utredningene bestilles direkte av utbygger. Kostnaden bør selvsagt dekkes av utbygger som nå. Men, vi mener at ved så store og kompliserte industrielle prosjekt bør kommunene ha mye mer kontroll over prosessen. Dette for å sikre at de allmenne interessene, inkl. natur- og friluftslivsinteressene, blir prioritert fremfor utbyggernes. I vindkraftsaker har FNF gang på gang vært vitne til at folk lar seg blinde av ensidig fremstilling av prosjektene. At utbyggere forteller sin rosenrøde versjon, kan vi forstå, men når dette ikke balanseres tilstrekkelig med de allmenne interessene og media ikke har kunnskap nok til å stille de kritiske spørsmålene, blir dette et demokratisk problem.

Opprydding og nedleggelse kan bli kommunens problem

Vi er opptatt av hvordan området vil bli den dagen vindkraftproduksjonen eventuelt blir lagt ned. Vi kjenner til at økonomien til mange vindkraftanlegg i Norge er dårlig, og at sjansene for at noen anlegg vil gå konkurs er til stede. Haugaland kraft og andre interkommunale selskap har også uttrykt stor skepsis og er ikke lenger like ivrige etter å investere under slike usikre forhold.

Vi lurer også på om det er satt av tilstrekkelige midler til opprydding når anlegget må legges ned. Da den 9 år gamle testvindmøllen Dmo 1 måtte tas ned på Hunhamarfjellet høsten 2012 viste det seg at det ville koste 10 millioner å demontere møllen ved å bruke kraner. Møllen ble istedenfor sprengt ned og knust mot bakken. Rivingen foregikk kontrollert men turbinen begynte likevel å brenne. Vi kjenner ikke sluttregnskapet for fjerning av denne ene turbinen, ei heller miljøkonsekvensene.

Blir det anledning til å sprengte turbinene når de skal rives? – i forhold til mulig forurensing? Og hvem sitter igjen med regningen hvis energiprisene blir lavere enn forventet og vindkraftselskapet går konkurs? Med så mange vindkraftanlegg som har fått konsesjon de siste årene, er det en stor bekymring at det er lokalsamfunnene som blir sittende igjen med regningen.